

Hâce-zâde
A. Cevdet

Suâlli ve Cevâblı
**MUALLİM-İ
KAVÂİD-İ FÂRİSÎ**

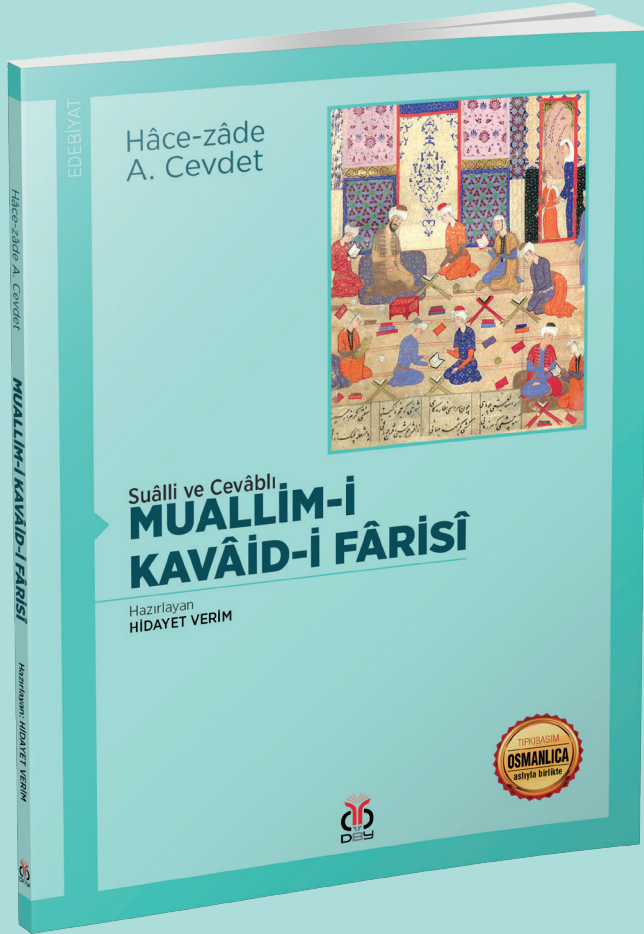
Hazırlayan
HİDAYET VERİM

Hâce-zâde A. Cevdet

Suâlli ve Cevâbli

**MUALLİM-İ
KAVÂİD-İ FÂRİSÎ**

Hazırlayan: HİDAYET VERİM

Hâce-zâde
A. Cevdet

Suâlli ve Cevâbli

**MUALLİM-İ
KAVÂİD-İ FÂRİSÎ**Hazırlayan
HİDAYET VERİM

© 2018, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 54
Edebiyat: 19

ISBN 978-605-4635-53-5
Sertifika No: 18188

Birinci Baskı:
İstanbul, 2018

Yazar:
Hâce-zâde Ahmed Cevdet

Hazırlayan:
Hidayet Verim

Editör:
Furkan Öztürk

Yayın Yönetmeni:
İrfan Güngörür

Sayfa Düzeni:
DBY Ajans

Kapak Uygulama:
Emre Güngör

Baskı/Cilt:
Birlik Ozalit

Nispetiye Mah. Birlik Sok. No: 2 Zemin Kat
Nevin Arıcan Plaza - Levent Beşiktaş / İstanbul
Tel: +90 212 269 30 00 Sertifika No: 20179

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Hâce-zâde Ahmed Cevdet ; Suâli ve Cevâblı Muallim-i Kavâid-i Fârisî

Hazırlayan: Hidayet Verim (Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2018.

118 s. ; 15,0 x 21,0 cm (DBY Yayınları ; No. 54)

ISBN 978-605-4635-53-5

1- Edebiyat 2- Gramer 2- Farsça Öğretimi

İçindekiler

Takdim.....	9
Sualli ve Cevablı Muallim-i Kavâid-i Fârisî Hakkında.....	13
Yararlanılan Kaynaklar.....	15
Transkripsiyon Alfabeti.....	16

Suâli ve Cevâblı MUALLİM-İ KAVÂİD-İ FÂRİSÎ / 17

Çeviriyazı Metin.....	17-77
Maşdar.....	21
Mâzî-i Şühûdî [Görülen geçmiş zaman].....	25
Hikâye-i Şühûdî [Şimdiki zamanın hikâyesi].....	26
İsm-i Mef'ûl [Nesne].....	27
Mâzî-i Naklî [miş-li geçmiş zaman].....	27
Hikâye-i Naklî [mişli geçmiş zamanın hikâyesi].....	28
Emr-i hâzır [Emir Kipi].....	29
Muzâri' [Geniş zaman].....	31

Zamān-ı Hāl [Şimdiki zaman].....	32
Müstakbel-i Şarīh [Gelecek zaman].....	33
İsm-i Fā'ıl [Etken ortaç].....	34
İsm-i Zamān [Zaman bildiren isimler].....	35
İsm-i Mekān [Mekan ismi].....	36
İsm-i Taşğīr [Küçültme ismi].....	37
Ḳā'ide-i Mechūl [Edilgenlik kuralı].....	37
Nefy ve Nehy [Olumsuzluk ve Olumsuz Emir].....	38
Ḳā'ide-i Ta'addī [Müteaddi ve ettirgen yapma kuralı].....	38
Fi'l-i İrādī [İstek kipi].....	39
Fi'l-i İktidārī [Yeterlilik fiili].....	39
Fi'l-i Vücübī [Gereklilik kipi].....	40
Fi'l-i imkānī.....	40
Fi'l-i 'ām ve Fi'l-i hāş.....	40
Zamīrlar.....	41
Esmā-i İşārāt [İşaret zamirleri].....	43
Keyfiyyet-i Esmā [İsimlerin cinsiyeti].....	43
Kemiyet-i Esmā [İsimlerin miktarı].....	44
Şıfat.....	46
Şıfat-ı 'Ādiye [Basit sıfat].....	47
Şıfat-ı Tafzīliyye [Karşılaştırma sıfatları].....	47
Şıfat-ı İfrātiyye [En üstünlük sıfatları].....	48
Şıfat-ı Mürekkebe [Birleşik sıfatlar].....	49
Terkībāt [Tamlamalar].....	54
Terkīb-i İzāfī [İsim tamlaması].....	54
İzāfet-i Lāmiyye.....	54
İzāfet-i Beyāniyye.....	55
İzāfet-i İsti'āriyye.....	55
Terkīb-i 'Atfī [Atf tamlaması].....	57
Terkīb-i Ta'dādī [Sayılarla oluşturulan Tamlamlar].....	58
Esmā-i A'dād [Sayı isimleri].....	58

A'dād-ı Aşliyye [Asıl sayılar].....	59
A'dād-ı Vaşfiyye [Sıra sayıları].....	59
A'dād-ı Kesriyye [Kesir sayıları].....	60
A'dād-ı Tevzī'iyye [Üleştirme sayıları].....	60
Vaşf-ı Terkībī [Sıfat tamlaması].....	60
Edevāt [Edatlar].....	63
Zurūf-ı Zamān [Zaman zarfları].....	64
Zurūf-ı Mekān [Mekan zarfları].....	66
Ḳuyūd-ı Şart [Şart edatları].....	68
Ḳuyūd-ı İcāb ve Taşdīk [Cevap ve onay zarfları].....	69
Ḳuyūd-ı Şek [Şüphe zarfları].....	70
Ḳuyūd-ı Hāliyye [Hal zarfları].....	71
Ḳuyūd-ı Tertibiyye [Sıralama zarfları].....	74
Ḳuyūd-ı Te'kidiyye [Kuvvetlendirme ve Pekiştirme zarfları].....	75
Ḳuyūd-ı Kemmiyye [Nicelik zarfları].....	76
Ḳuyūd-ı Kıyāsiyye [Kıyāsī Zarflar].....	77
Terimler	79
Tıpkıbasım	83-118

Takdim

Günümüzde dünya üzerinde yaklaşık olarak 100 milyondan fazla insanın ana dili konumunda olan Farsça, Hind-Avrupa dillerinin Hind-İran grubunda yer alan ve Türkçeyle etkileşimi çok eskilere dayanan bir edebî dildir.

Tarihî geçmişlerine bakıldığında Farsça ile Türkçe arasında İslamiyetten önce başlayan ve İslamiyetin kabulüyle en üst seviyeye çıkan bir etkileşim söz konusudur. Tarihî ilişkilerin ve aynı kültür coğrafyasında yaşamının bir sonucu olarak Türkler, İslâmiyet ve İslamiyetin kavramlarıyla İranlılar üzerinden tanışmışlardır. Bu etkileşimin sonucu olarak bazı dinî kavramlar başta olmak üzere, çok sayıda kavram, kelime, yapı, gramer kuralları gibi çeşitli öğeler dilimize Farsçadan geçmiştir.

Fars dili ve Fars edebiyâtı, varlığını altı yüz yıl gibi uzun bir müddet sürdürmüş bir edebiyat ve sanat geleneği olan Osmanlı edebiyâtı üzerinde de etkisini derinden hissettirmiştir. Osmanlı edebiyâtı şâirleri, kadîm bir edebî geleneğe sahip olan Fars edebiyâtının usta şâirlerinin eserlerinden örnek ve ilhamla eserlerini en güzele ulaştırma yolunda gayret sarf etmişlerdir.

Dil ve edebiyât geleneğimiz üzerinde bu kadar derin ve hissedilir bir etkiye sahip olan bu dil, Osmanlı eğitim sisteminde Arapça öğretiminden sonra üzerinde önemle durulan ve eğitim programlarında öğretimine yer verilen ikinci dil konumuna yükselmiştir.

Osmanlı eğitim kurumlarında yukarıda özetlenen temel sâiklerden ötürü ders olarak çeşitli eğitim düzeylerinde yer alan Farsçanın öğretimindeki temel gâye, Osmanlı Türkçesinde kullanılan Farsça kelime, kelime grubları, isim ve sıfat tamlamaları gibi yaygın yapı ve kurallara öğrencilerin vâkıf olmalarının sağlanmasıdır.

Bazı düzenlemelerle beraber yayın olarak hazırladığımız *Sualli ve Cevablî Muallim-i Kavâid-i Fârisî*, matbû nüshasının girişindeki bilgilerden öğrendiğimiz kadıyla Hicrî 1309 (M. 1891) yılında Osmanlı'nın rüşdiye düzeyindeki eğitim kurumları için hazırlanmış giriş niteliğinde bir Farsça dilbilgisi kitabıdır. Tanzimat döneminde yapılan düzenlemelerle açılmış Osmanlı eğitim kurumlarından olan rüşdiyyeler, günümüz ortaöğretim kurumları seviyesinde eğitim veren kurumlardır. Eser, temel Farsça dilbilgisi konularını ve terimlerini soru-cevap usûlüyle ve en temel şekliyle açıklayan ve örneklendiren muhtasar bir Farsça öğretim kitabıdır.

Eser, 3 bölümden oluşmaktadır. Sunuş bölümünde; eser, eserin içeriği, hazırlanışında yapılan düzenlemeler ve eserin yazarı hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin birinci kısmında; *Sualli ve Cevablî Muallim-i Kavâid-i Fârisî*'nin matbû nüshasından hareketle çeviriyazısı yapılmıştır. Eserin çeviriyazısı hazırlanırken aynı zamanda yazarın dilbilgisi konularından sonra verdiği örnek ve çekimlerin anlamları tarafımızdan eklenmiştir. Verilen örneklerin görsel olarak daha iyi anlaşılması için örnekler üç sütun olarak düzenlenmiştir. İlk sütunda örneklerin Arap harfli yazımı, ikinci sütunda bu yazımların Türkçe okunuş ve çeviriyazısı, üçüncü sütunda ise bu örnek kelime ve çekimlerin anlamlarının öğretilmesi amacıyla anlamları verilmiştir.

Eserin ikinci kısmında; eserde geçen dilbilgisi terimleri çeşitli kaynaklardan yararlanılarak ve eserdeki bağlamları dikkate alınarak kısaca açıklanmıştır.

Eserin üçüncü kısmında ise eserin matbû nüshası yer almaktadır.

Bu eserin yayımlanması aşamasındaki titizlik ve gayretleri sebebiyle DBY Yayınları'na ve İrfan Güngörür'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Osmanlı'nın son dönemlerinde yazılan Farsça öğretim kitaplarıyla ilgilenenler için bir örnek sunma gayesiyle hazırladığımız bu eserin ilgisine faydalı olması dileğiyle...

Hidayet VERİM

Samsun, 2018.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aksoyak, İ. Hakkı, *Osmanlı Türkçesi Okuma Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2015.
- Bolelli, Nusrettin, *Farsça Dilbilgisi (Nahiv ve Sarf)*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2011
- Ceyhan, Âdem, *Türk Edebiyatı'nda Hazret-i Ali Vecizeleri*, Öncü Kitap, Ankara 2006.
- Hoca-zâde Ahmed Cevdet, *Suallî ve Cevablî Muallim-i Kavâid-i Fârisî*, Kasbar Matbaası, İstanbul, 1309.
- Kanar, Mehmet, *Farsça Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- Öztürk, Mürsel, *Farsça Dilbilgisi*, Murat Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2017.
- Yıldırım, Nimet, *Farsça Dilbilgisi*, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul, 2015.

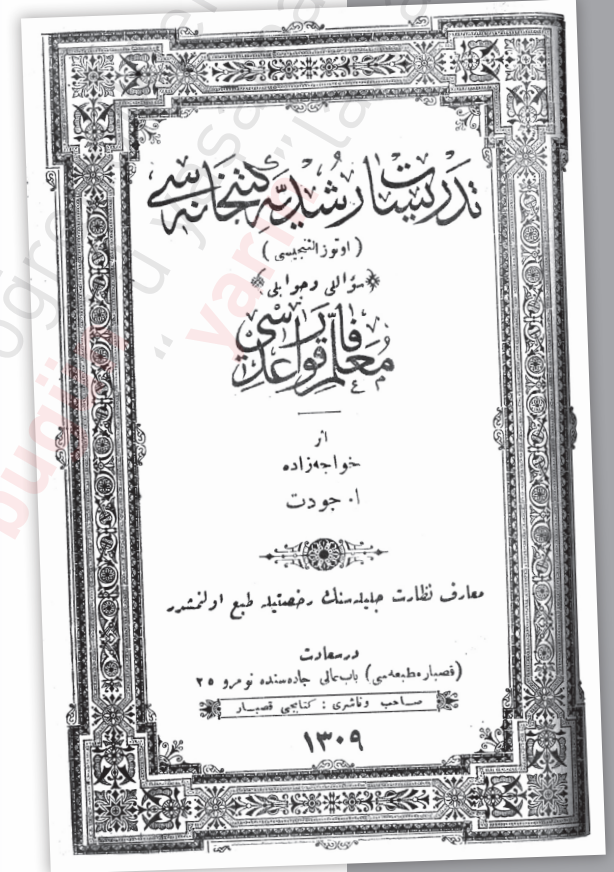
Transkripsiyon Alfabeti

a	ا, آ, آه, ه	n	ن
ā	آ, آ, آ	ŋ	ك, ك
b	ب	o	او, ا, و
c	ج	ō	او, ا, و
ç	ج, چ	p	پ
d	د	r	ر
ḍ	ض	s	س
e	ا, آ, آه, أ	g	ث
é	اي, ا	ş	ص
f	ف	t	ت
g	ك, گ	ṭ	ط
ğ	غ	u	او, ا, و
h	ه	ū	او, ا, و
ḥ	ح	ũ	او, ا, و
ḫ	خ	v	و
ı	اي, ی, ا	y	ی
i	اي, ی, ا	z	ز
ī	اي, ی, ا	z̄	ذ
k	ك	ž	ض
ķ	ق	‘	ع
l	ل	’	ء
m	م		

Hâce-zâde
A. Cevdet

Suâlli ve Cevâblı
**MUALLİM-İ
KAVÂİD-İ FÂRİSÎ**

Çeviriyazı
Metin

تذکرہ کتبنا رشید کتبنا

(اونوز انجیسی)

سوآلی و جوابلی

معارج قواعک

اثر

خواجہ زادہ

ا. جودت

معارف نظارت جلید سنک رضیتید طبع اول نمشور

تذکرہ کتبنا

(قصبہ مطبعہ سی) باب عالی جادہ سنده نومرد ۲۵

صاحب و ناشری: کتابچی قصبہ

۱۳۰۹

Tedrīsāt-ı Rüşdiyye Kütübhānesinden

(Otuz altıncısı)

﴿ Su'ālî ve Cevāblı ﴾

MU'ALLİM-İ KAVĀ'İD-İ FĀRİSĪ

Eser

Hāce-zāde

A. Cevdet

Ma'ārif Nezāret-i celilesiniñ ruḥṣatıyla tab' olunmuşdur

Der-sa'ādet

(Kaşbar Matba'ası) Bāb-ı 'ālî Cāddesinde numara 25

Şāhib ve Nāşiri: Kitābcı Kaşbar

1309

Mu'allim-i Qavā'id-i Fārisī

Maşdar

Maşdar neye denir?

Şoñlarında (-den/-ten) [دن/تن] olan kelimelere maşdar denir.

h̄ānden [okumak], **nüvişten** [yazmak] gibi.

خواندن	نوشتن
h̄ānden	nüvişten
okumak	yazmak, kaleme almak

Lākin **gerden** [boyun, gerdan], **gevden** [salak, ahmak, bön], **h̄iştēn** [kendi, kendisi] lafızları maşdar degildir.

کردن	کودن	خويشتن
gerden	gevdēn	h̄iştēn
boyun, gerdan	salak, ahmak, bön	kendi, kendisi

Maşdar kaç kısımdır?

Maşdar iki kısımdır: Birine **maşdar-ı dālī** digesine **maşdar-ı tā'ī** denir.

Maşdar-ı dālī hangi maşdarlardır?

Maşdar-ı dālī: Şoñlarında (-den) [دن] lafzı olan maşdarlardır.

istāden [durmak, ayakta durmak], **āmeden** [gelmek] gibi.

Nev-be-nev zīb-baḥşāy-ı şaḥne-i ma'ārif olan āšāra bir lāḥiqa-i nāçiz olmak üzre qavā'id-i Fārisiyeniñ hemān kāffesini cāmī' olan işbu Mu'allim-i Qavā'id-i Fārsī talebeye sühulet-baḥş ve bir müzākereci maḳāmına qā'im olacaq tarzda su'al ve cevāb tarīḳiyle yazıldı. Vallāhü'l-mürşid.

H̄āce-zāde A. Cevdet.

[3] ¹ ba'de edāyi mā-vecebe 'aleynā

¹ Köşeli parantez içindeki sayılar matbû nüshanın sayfa numaralarını göstermektedir.

س- اصل مصدرده ادات مصدردن اول هانکی حرفلرک بری بولنمق شرطدر؟

ج- اصل مصدرده ادات مصدردن اول «زمین خوش فارس» ترکیبنک حرفلرینک بری بولنمق شرطدر. زدن، آمدن، تابیدن، خواندن، پختن، فرمودن، نوشتن، فریفتن، ایستادن، آوردن، نشستن، کبی.

ماضی شهودی

س- ماضی شهودی هانکی فعله دینور؟

ج- ماضی شهودی: مصدر تخفیفینک صوگنه ام، ای، است، ایم، اید، اند ضماثر اسنادیه سندن برینک علاوه سیله یاپیلان فعله دینور.

س- ماضی شهودی قاج صیغه در؟

ج- ماضی شهودی آلتی صیغه در. صورتی تصریفی شویله در: نوشتم، نوشتی، نوشت، نوشتیم، نوشتید، نوشتند.

مطایه شهودی

س- حکایه شهودی هانکی فعله دینور؟

ج- حکایه شهودی ماضی شهودینک اولنه بر «می» علاوه.

سیله یاپیلان فعله دینور.

س- حکایه شهودی قاج صیغه در؟

ج- حکایه شهودی آلتی صیغه در. صورتی تصریفی شویله در:

می نوشتم، می نوشتی، می نوشت، می نوشتیم، می نوشتید، می نوشتند.

اسم مفعول

س- اسم مفعول هانکی اسمه دینور؟

ج- اسم مفعول: مصدر تخفیفینک صوگنه {ه} علاوه سیله یاپیلان اسمه دینور.

س- اسم مفعول قاج صیغه در؟

ج- اسم مفعول ایکی صیغه در. صورتی تصریفی شویله در: نوشته، نوشتگان.

ماضی نقلی

س- ماضی نقلی هانکی فعله دینور؟

ج- ماضی نقلی اسم مفعولک صوگنه ضماثر اسنادیه دن برینک

علاوه سیله یاپیلان فعله دینور.

س- مصدر مرکب نهیه دینور؟

ج- مصدر مرکب اصل مصدرک اولنه بر، در، باز، وا، فرا.
فرو، فرود، فراز اداتلرندن برینک علاوه سیله یاپیلان
مصدرلردر. برآمدن، درماندن، بازکشتن، فراز کردن،
وساثره کبی.

س- مصدر جعلی هانکی مصدرلره دینور؟

ج- مصدر جعلی فارسی یا خود عربی بعض صفت و یا اسملرک
صوکنه «یدن» علاوه سیله یاپیلان مصدرلره دینور.
هراسیدن، غارتیدن، ارامیدن، طلبیدن کبی.

س- مصدر تخفیفی هانکی مصدرلردر؟

ج- مصدر تخفیفی اصل مصدرک صوکنندن نونک حذفی و ماقبلنک
اسکانیه یاپیلان مصدرلردر. «نوشتن» دن «نوشت»،
«خواندن» دن «خواند» کبی.

س- حاصل بالمصدر نهیه دینور؟

ج- حاصل بالمصدر امر حاضرک صوکنه ماقبلی مکسور بر «ش»
علاوه سیله یاپیلان مصدره دینور «ورز» دن «ورزش»،
«نواز» دن «نوازش» کبی.

مصدر

س- مصدر نهیه دینور؟

ج- صوکنر نده «دن»، «تن» اولان کله لره مصدر دینور. خواندن،
نوشتن کبی. لکن گردن، گودن، خویشتن لفظلری مصدر دکلدردر.

س- مصدر قاج قسمدر؟

ج- مصدر ایکی قسمدر. برینه «مصدر دالی» دیکرینه «مصدر
تائی» دینور.

س- مصدر دالی هانکی مصدرلردر؟

ج- مصدر دالی صوکنر نده «دن» لفظی اولان مصدرلردر. ایستادن،
آمدن کبی.

MUALLİM-İ KAVÂİD-İ FÂRİSÎ

Dil ve edebiyat geleneğimiz üzerinde derin ve hissedilir bir etkiye sahip olan Farsça, Osmanlı eğitim kurumlarında Arapça öğretiminden sonra öğretimine yer verilen ikinci dil konumundadır. Osmanlı eğitim kurumlarında ders olarak çeşitli eğitim düzeylerinde yer alan Farsçanın öğretimindeki temel gâye, öğrencilere Osmanlı Türkçesinde kullanılan Farsça kelime ve yapıların öğretilmesidir.

Sualli ve Cevaplı Muallim-i Kavâid-i Fârisî, Hicrî 1309 (M. 1891) yılında Osmanlı'nın rüşdiye düzeyindeki eğitim kurumları için hazırlanmış giriş niteliğinde bir Farsça dilbilgisi kitabıdır. Eserde, dilbilgisi konuları temel düzeyde tanımları yapılarak açıklanmış ve akabinde bu konularla alakalı örnekler verilmiştir. Yazar eserini oluştururken Arapça dilbilgisi terimlerini kullanmıştır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde yazılan Farsça öğretim kitaplarıyla ilgilenenler için bir örnek sunma gayesiyle hazırladığımız bu eserin ilgisine faydalı olması dileğiyle...

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

Tel. - Faks: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN: 978-605-4635-53-5

9 786054 635535